

SKRIVNOST POLTIČNOSTI

Nekaj pogledov v Župančičev prevod Shakespearovega Viharja

Kak razsipnež je s svojim jezikom.

Vihar, II, 1, 24—25

O Župančiču na splošno velja, da je bil mojster besede, in o njegovih prevodih so najpogosteje zapisali, da so pesniški. V pričujočem članku sem poskusil razčleniti, na kaj se mogoče naslanjajo te ugotovitve, hkrati pa nakazati, kako se kategorija poetičnosti lahko v marsičem zelo spreminja, in sicer v skladu s časom in družbo, z umetnostnimi slogi in načeli estetike.

V Župančičevi prevajalski bibliografiji¹ sodi prevod Shakespearovega *Viharja*² v drugo tretjino, se pravi precej na sredo,³ v sam vrh njegove prevajalske dejavnosti. Tudi če upoštevamo samo bibliografijo Župančičevih prevodov Shakespeara, je prevod *Viharja* nekako na podobnem mestu (v drugi tretjini),⁴ dasi se pri tem uvrstitev deloma zaplete, ker imamo opravka pravzaprav z dvema variantama. Prva je bila prvič uprizorjena v ljubljanski Drami, mogoče pozneje še kje, druga varianta pa je bila natisnjena in pozneje tudi uprizorjena.

Za pregled prevoda *Viharja* sem se odločil, ker mi je ostal iz leta 1930, ko sem *Vihar* videl v ljubljanski Drami, v neizbrisnem spominu ravno zaradi pesniškega jezika, ki je prinašal v moje dotedanje dožemanje jezika povsem nove širine in kategorije. Z veliko nestrpnostjo sem potem čakal na knjižno izdajo, ki pa je žal prišla šele po dvanajstih letih, ko sem imel za seboj že vso mlado jezikovno in dojemalno rast in razvoj, in spominjam se, da je prevod (v knjigi napravil name sorazmerno manjši vtis glede sugestivne opojnosti kakor ob poslušanju. Pri tem je seveda nujno treba soupoštovati igralski delež pri varianti iz leta 1930, ko mi je bilo šestnajst let, in delež mojih osemindvajsetih let ob branju leta 1942.

Ko sem se zdaj, pri svojih štiriinšestdesetih (1978), odločil za pregled prav tega Župančičevega prevoda, je bilo branje bistveno drugačno. *Vihar* sem namreč medtem že dvakrat temeljito preozgal in preanaliziral, in sicer prvič od 8. oktobra 1943 do 16. decembra 1943, ko sem ga izpisoval za »slovar Shakespeare-Župančič«, in leta 1969, ko sem pregledoval besedilo za knjižno izdajo

¹ Oton Župančič, Zbrano delo. Šesta knjiga. Besedilo pripravil in opombe napisal Joža Mahnič. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1972.

² William Shakespeare, *Vihar*. Poslovenil Oton Župančič. Slovenska matica v Ljubljani, 1942.

³ Dr. Joža Mahnič navaja v omenjenem šestem zvezku Zbranega dela Otona Župančiča na straneh 282—285 »kar najbolj natančen seznam prevodov« z upoštevanjem vseh prejšnjih bibliografij in našteva 19 knjižnih prevodov in 24 prevodov v rokopisni obliki. *Vihar* je med knjižnimi na 14. mestu, ker je upoštevan čas nastanka, ugotovljen predvsem na podlagi premiere v ljubljanski Drami (13. marca 1930). Če bi bil uvrščen po knjižni izdaji, bi bil na 18. mestu. Če pa bi upoštevali knjižne in rokopisne po času nastanka, bi bil med trinštiridesetimi prevodi na 31. mestu.

⁴ Teh je po Mahničevem seznamu 17, od teh 13 izdanih v knjigi in 4 v rokopisu. *Vihar* je med njimi na 12. mestu.

Shakespeareovih zbranih del v slovenščini.⁵ Kljub temu pa bi rad še bolj kakor na ta dva pregleda opozoril na čas, ki je medtem pretekel (od 1930 do 1978) in prinesel ne le v jezik marsikakšno spremembo, temveč zlasti veliko drugačnih gledanj na vlogo stilemov v literarnih delih. Če so bili med obema vojnama ne le pesniški prevodi, temveč tudi izvirna dela v znamenju Župančiča in njegove zvenečnosti, v podobi povedano, prazniki slovenske besede, pri katerih smo se dostikrat opajali nad blagozvočjem besed in polnostjo rim, nad romantičnim zanosom in presenetljivimi zvezami in podobami, smo bili že tik pred drugo vojno in smo zdaj še bolj veliko bolj stvarni, ne damo več toliko na zunanji zven, zato smo izbirčni pri rimah in jih skoraj ne maramo, ker nas odtujujejo, nam ubijajo občutek naravnosti, pristnosti, notranje moči, ker se nam zdijo le uglajeno igračkanje, neprimerno za neusmiljeno razgaljanje problemov, dognanj in spoznanj.

Tako se mi je že samo s tem časovnim premikom in ob njegovih železnih zakonih pokazal Župančičev prevod *Viharja* v — lahko rečem — dokaj drugačni, novi luči, zato naj ta kratki zapis opozori ne le na nekaj konkretnih ugotovitev, opravljenih na podlagi Župančičevega prevoda, temveč naj mimogrede še enkrat načne že dostikrat načeto vprašanje o subjektivni (avtorjevi, prevajalčevi) in objektivni (splošni) kratkotrajnosti, minljivosti posameznih prevajalskih rešitev, hkrati s tem pa tudi vprašanje o spremenljivosti kategorije »poetičnosti«.

Čeprav imamo vse polno poetik, ki bi jih za temeljitejšo znanstveno razpravo lahko obširneje pritegnil in se pri analizi prevoda ravnal po njih, sem se vendar za ta svoj pregled odločil za povsem neizčrpen, svoj koncept pri izbiri kategorij, ki sem jih poskušal upoštevati, ker se mi je zdelo, da bom zlasti z njimi še najlaže nakazal »neujemljivost« Župančičeve prevajalske, »pesniške« poetike.

I. Oblikovna vprašanja

William Shakespeare je *Vihar* napisal deloma v verzih, deloma v prozi. Prevladuje tako imenovani blankverz (petstopni jamb brez rime), vendar je vmes tudi več pesemskih vložkov z drugačnimi metri in zlasti »pastoralni« del igre je napisan v blankverzu z zaporednimi rimami.

1. Župančič se je pri prevodu oblikovno ravnal po predlogi in Shakespeareovo prozo prevajal v prozi, blankverze v blankverzih, le pri drugih verzih oblikah je bil metrumsko malo svobodnejši. Tudi pri rimah je upošteval Shakespeareovo predlogo. Slovenski blankverz je lahko petstopen (pet jambskih stopic), se pravi popoln ali akatalektičen, lahko pa tudi nadštevilen ali hiperkatalektičen (se pravi enajst zlogov):

Zrak pijem pred seboj in bom nazaj,
še preden žila dvakrat vam udari. (V, 1, 102—103)⁶

⁵ W. Shakespeare, Zbrano delo. Zimska pravljica. Vihar. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1970.

⁶ Vse štetje verzov navajam po Shakespeareovem izvirniku, ki sem ga imel pri analizi pred seboj: The Complete Works of William Shakespeare. Edited with a Glossary by W. J. Craig, M. A., Trinity College, Dublin. Geoffrey Cumberlege, Oxford University Press. London, New York, Toronto. Reprinted 1945 and 1947.

Vendar je eden od čarov Župančičevih blankverzov ravno v njihovi »prozičnosti«, da se namreč večina verzov samo na videz prilega stopični meri, z drugimi besedami, da je pri Župančičevih verzih velika razlika med tako imenovano metrumsko in ritmično shemo.

Za zgled ujemanja metruma in ritma naj navedem verz

Vesel kot tadva jaz ne morem biti (III, 1, 92).

Veliko pogostejši, skoraj v večini, pa so verzi, za katere so značilni vsaj majhni ali tudi zelo veliki odmiki ritma od metrične sheme, z drugimi besedami: jambaska shema s petimi poudarki v verzu je večidel izjemna, prevladujejo pa druge in drugačne rešitve, s tremi in s štirimi poudarki, povsem v skladu s tistim, kar je Župančič sam zapisal že leta 1917: »Ritem in metrum: živo kipenje in prerajanje — okorela dogma.«⁷ Na primer:

	brodarskega in kapitana zbudi
metrum	u / u / u / u / u / u / u
ritem	u / u u u u u / u / u
	prisili ju, da semkaj prideta (V, 1, 99—100)
metrum	u / u / u / u / u / u / u
ritem	u / u u u / u / u u
	Ves strup, ki sonce ga sesa iz barij (II, 2, 1)
metrum	u / u / u / u / u / u / u
ritem	u / u / u u u / u / u

Vendar je shema lahko še veliko bolj sproščena in pravzaprav metrumaska stopica komaj razvidna, na primer:

	Jaz sem ti žena, če me hočeš vzeti (III, 1, 83)
metrum	u / u / u / u / u / u / u
ritem	u u u / u u u / u / u
	ki bi jih k moškim štela, videla (III, 1, 50—51)
metrum	u / u / u / u / u / u / u
ritem	u u u / u / u / u / u u

Se pravi, da niti prvi jamb v verzu ni vselej jasno razviden, čeprav je v nekaj navedenih primerih vsaj tiho, plavajoče navzoč. Polno pa je verzov, ko je Župančič hote, prav zaradi razbijanja metrumske sheme in enoličnosti šel še naprej in včasih celo predpisal trohejsko stopico za začetek verza, na primer:

	Sédi in čuj še konec stisk na morju (I, 2, 170)
metrum	u / u / u / u / u / u / u
ritem	/ u u / u / u / u / u / u
	Sédi, zdaj več izveš. (I, 2, 32—33)
	enega sina dvakrat izgubim (V, 1, 176—177)
	Na, kot moj dar in kot tvojo posest (IV, 1, 13)

⁷ Ritem in metrum. Ljubljanski zvon 1917.

Se pravi, da je šlo Župančiču pri oblikovanju verza predvsem za učinkovit, smiseln govori, tako da je metrumski shemi marsikdaj zadostil kvečjemu s štetjem zlogov, ne pa z vrstjenjem stopičnih poudarkov, na primer:

zakaj še mi po glavi roji — vzrok (I, 2, 176)
njihove legije. Jaz bom s teboj (III, 3, 103)
kot strup, dan, da čez dolgo učinkuje (III, 3, 105)
Dobrotna Cerera, plodne ravnice (IV, 1, 60)
ječmena, ovsa, rži, graha, pšenice (IV, 1, 60—61)
zmedel sem jim uho, da kot telički (IV, 1, 178—179)
Zdaj je pijan: kje je dobil vina? (V, 1, 278)

Besedni red je bil Župančiču važnejši od verzne sheme. Če pravim besedni red, s tem ne mislim na prozno naraven besedni red, temveč na besedni red, ki je Župančiču pomenil posebno kategorijo v »pesniškosti« besedila, kakor se bo mimogrede pokazalo še iz nadaljnjih navedb.

Pri tem je rad posegal po besednih naglasih, ki so v tedanjem času pričarali kategorijo nenavadnosti (na primer: prêveč, pôrod, na úho), pogosto enakovredno »pesniškosti«, na primer:

O, srce krvavi mi, če pomislim (I, 2, 63—64)
ritem u — u u u — u u u — u

prav ta minuta trka ti na úho (I, 2, 37)
z vsemi častmi preda: nato zberêta (I, 2, 127)

Torej hoteni naglasi srce, na úho, zberêta, čeprav so bile tudi v letu 1930 govorno naravne in splošne rešitve srce, na uho, zbêreta. Župančičeva hotenost v iskanju takih naglasov je lepo razvidna iz verza

naj prinesem
rosé ti z večno burjastih Bermudov (I, 2, 228—229)

Tu bi bil leta 1930 (kakor danes) naraven prozni besedni red: »naj ti prinesem rose z večno burjastih Bermudov«, za verzno shemo se mu je torej kar sama po sebi ponujala naravnejša prilagoditev: »naj prinesem / ti rôse z večno burjastih Bermudov«, vendar je z rešitvijo »rosé ti« očitno hotel doseči dvoje: a) upoštevati nenavadnejšo obliko naglaševanja pri besedi *rosa*, ki sicer gre po sklanjatveni shemi *rôka*, *roké*, vendar v vsakdanjem govoru ni bila tako pogosto sklanjana po tej naglasni paradigmi, in b) doseči rahlo premaknjen, govorno uspešen, pesniški besedni red, kakor prevladuje v številnih tedanjih pesniških delih in je razviden iz celotnega prevoda *Viharja*, na primer:

vodé si divje vzburi (I, 2, 2)
ni s te zemljé. Zdaj slišim ga nad sabo (I, 2, 403—404)

Po podobnih naglasno sklanjatvenih načelih se je Župančič ravnal tudi pri besedah iz drugih sklanjatev, se pravi, v knjigo je jemal naglas, ki je bil znan

kot zastarel (vzet recimo iz narodne pesmi: srce, morjé) ali pa iz nekaterih narečij (na primer sinú namesto bolj navadne sklanjatve: sína):

razen sinú, ki ga je tu skotila (I, 2, 282)
morjé, da se vmirí (I, 2, 378)
nič več strahu: preveri svoje srce (I, 2, 14—15)

Vendar Župančič tudi pri tem načelu ni bil suženjsko dosleden, temveč je slovensko možnost dubletnega naglaševanja besed suvereno in sproščeno izkoriščal za kar največjo neenoličnost, na primer:

ko ne bi morje, pod nebó kipé (I, 2, 4)
Da sem bila kak silen bog, morjé
bila bi v zemljo prej pogreznila (I, 2, 10—11)
in nekaj milj na morje: tam je bil (I, 2, 144)
da plakala v hrumeče sva morje (I, 2, 149)

Torej v popolni soseščini obe naglasni obliki (*mórje* in *morjé*), ne da bi Župančiča količkaj skrbelo, da utegne navadna ali nenavadna naglasna oblika potegniti za seboj tudi stilno obarvanost. Podobno dvojno možnost naglašanja je Župančič izkoristil, ne le po metrumu, celo v istem verzu:

Dvanajst je let, Miranda, dvanajst let (I, 2, 53)⁸

Zelo veliko bi se pri podrobnem študiju metruma in ritma našlo tudi smiselno dramatsko izkoriščenih protimetrskih rešitev po klasičnem Prešernovem zgledu (okrog vrat straža na pomoč zavpije), ki ustvarijo čisto svojevrsten ritem v skladu s situacijo, na primer:

češ: »Stoj, ne še.« (I, 2, 36)

Tu je metrumška shema jamska: $\cup \overset{.}{i} \cup \overset{.}{i}$. ritem pa zahteva menjavo jamba in troheja: $\cup \overset{.}{i} \overset{.}{i} \cup$.

Za podobno svobodno menjavo metrumške sheme imamo lep zgled v Epilogu, ki se začne trohejsko, pa mahoma preskoči (brez ustrezne zahteve v izvirniku) v jamb in nazaj v trohej in se spet vrne v jamb in še enkrat v trohej in jamb (Epilog, 1—10).

2. Župančič je bodisi zaradi naravnejšega ali pa bolj pesniškega poteka verza zelo pogosto uporabljal sinicezo ali pa dierezo. Z njima je preprečeval enolični vtis skandiranja, ki mu je kot tenkoslušnemu gledališkemu praktiku zvenelo kakofonično, ubijajoče in odtujevalno. Verzi s tema dvema pojavoma (zlasti s sinicezo) tako rekoč prevladujejo in Župančič se je pri nekaterih zvezah, kjer je kot drugi glas nastopil *u* ali *v*, odločil tudi za vizualno rešitev, ki nj bila v skladu s tedanjim pravopisom, čeprav se je na splošno zelo rad in disciplinirano podrejal pravopisnim določilom.

⁸ To dokazuje rokopisna knjiga iz ljubljanske Drame, kjer sta oba ostrivca posebej vpisana, gotovo pod Župančičevim narekovanjem.

Poglejmo nekaj takih primerov:

- a) Prišel sem, da ti vstrežem, da vzletim (I, 2, 190)
in zemljo prosto prej — vbogi Milan! — (I, 2, 115)
Vtolaži se (I, 2, 13)
in pustil praznemu se vgibanju (I, 2, 35)
potresal rte vtrjene, izdiral (V, 1, 47)
- b) če za njen upliv (I, 2, 183)
udaj se ji: saj vem, da se ji moraš (I, 2, 186)

Kako je Župančič pisavo *u* in *v* uporabljal namenoma predvsem za usmerjanje bralca, ki naj kakšno zvezo bere s sinicezo ali z dierezo, lepo vidimo iz pogostih obratnih zgledov, ki oboji skupaj pričajo o tem, kako sproščeno je Župančič ravnal v teh oblikovnih pravopisnih vprašanjih. Na primer: vklene (I, 2, 116) — uklepa (III, 1, 66); vlogo (I, 2, 108) — ulogo (III, 3, 83); vživa (IV, 1, 104) — uživa (IV, 1, 154)...

Še več je v *Viharju* s pisavo nezaznamovanih sinicez, na primer:

Če, dragi oče, s svojo umetnostjo (I, 2, 1)
Tu lêži, čar. Otri si oči: pogum (I, 2, 25)
in njega sveto osebo izgubljeno (I, 2, 237)
Ariel, natanko izvršil si ukaz (I, 2, 238)
Jug vaju opuhni, s tvori vaju ospil! (I, 2, 323—324)
ponosni moji zemlji ovoj izbran (IV, 1, 82)
njegova edina dedična pa knežna (I, 2, 58—59)

Tu naj mimogrede omenim še nekaj drugih Župančičevih koncesij na račun izreke ali pisave, če mu je šlo za verzno obliko, ne le za sinicezo, na primer pisava besede *varuh* bodisi kot *varh* ali *varuh*:

za prazne ure in manj vnete varhe (I, 2, 174)
Daj nam prijaznih varuhov, nebo! (III, 3, 20)

Sem sodi tudi razkol med pisavo in izgovorom imena Ariel, tako da je treba zapis Ariel brati včasih [arjél], včasih [árijel], včasih [árjel]:

Ariel, natanko izvršil si ukaz (I, 2, 237—238)
Krasán pojav! Moj dični Ariel (I, 2, 317)
sta ujela se z očmi. Prenežni Ariel (I, 2, 438)
miri mi vročo kri. Prav. Ariel, pridi zdaj (IV, 1, 56—57)

Bržkone iz istega (izgovornega) razloga je Župančič posrečeno prilagodil ime *Neapelj*, *neapeljski* v *Napelj*, *napeljski*, ki se dosledno ponavlja skozi ves prevod in je nekakšna kontaminacija med izvirno italijansko obliko *Napoli*, angleško Shakespearovo obliko *Naples* in slovensko prilagojeno obliko *Neapelj*:

kralj napeljski (I, 2, 121)
domov otožno v Napelj (I, 2, 235)

Župančič je samo enkrat uporabil tudi drugačno obliko:

plemenit Napolitanec (I, 2, 161)

3. Zdaj bi bilo treba spregovoriti posebej o Župančičevi zvestobi v rimah, asonancah in aliteracijah. Naj ugotovim, da je v *Viharju* razmeroma malo rim. Večidel so omejene na pesemske vložke in epilog in pa na pastoralna prizora. Za Shakespeara precej značilni rimani konci prizorov in dejanj so v *Viharju* precej drugačni. Z rimo se konča le prvi prizor drugega dejanja.

Župančič je v rimah zvesto sledil izvorniku in se pri tem odločil za pretežno ženske rime, dasi je vmes tudi nekaj moških:

Pozdravljena, poslanka mnogozorna,
soprogi Zevsovi vsekdar pokorna (IV, 1, 76—77)
in bočiš z dveh strani svoj sinji pas
mi preko gostih lok in čistih jas (IV, 1, 80—81)

Ob teh izrazito čistih rimah pa bi lahko navedli tudi manj čiste ali le pisne, ne izgovorne, na primer *mój* : *bòj*, *ròj* ali *zamàn* : *strán*:

njih mrzke družbe se, to sklep je moj,
poslej ogibljem. Le se nič ne boj:
njen voz, ki vleče ga golobov roj (IV, 1, 90—92)
ki sta prisegla vzdržnost: vse zaman;
ljubimka Martova se obrne stran (IV, 1, 97—98)

Pri verzih z rimo je treba omeniti, da so svojevrstna jezikovna karakterizacija »nebeščank«, ki jo je v Župančičevem prevodu lepo slediti tudi v pastoralno preprostem, naivnem besedju in skladnji.

Aliteracij je v Shakespearovem *Viharju* veliko, vendar Župančič ni bil povsod pozoren nanje (na primer III, 2, 3: therefore bear up, and board 'em : Zato pa čvrsto, dečki, pa po njem; IV, 1, 232—233: The dropsy drown this fool! : Naj bi te vodenica, trap), zato pa se je hote ali podzavestno odločil zanje drugje, na primer »burjastih Bermudov« (I, 2, 229) ali »krevljast kralj« (V, 1, 289) ali »topo tlako« in »menja muko« (III, 1, 6—7). Posebno lep zgled aliteracije pa je v verz

lahno, lično plavaj ples (I, 2, 378)
popolni ponovitvi Shakespearovega
Foot it featly here and there

če ni Župančič še prekosil Shakespeara v lahkotnosti, neprisiljenosti figure in njeni funkcionalni vključenosti v situacijo.

4. Kako je v Župančičevem prevodu *Viharja* zadoščeno shemi tako imenovanih polnih in skrajšanih verzov? Kakor Shakespeare v tem ni bil pretiran formalist, tako je bil sproščen tudi Župančič. Sicer je v glavnem v prevodu ohranil isto število verzov, kakor jih ima izvornik, vendar se mu to ni povsod in sproti posrečilo. Včasih je moral porabiti kakšen Shakespearov nepoln verz

in ga dopolniti, včasih pa si je lahko privoščil tudi skrajšan verz, in sicer natanko tam, kjer ga ima avtor. Na primer:

sèm vas je urok pribil. (V, 1, 61)
Nemudoma, te prosim. (V, 1, 101)

Župančiču se je zapisalo tudi nekaj podaljšanih blankverzov:

posvétoval, misleč, da ga več nimam. Hči (V, 1, 191—192)
za svojega priznam. Do smrti bom oščipan (V, 1, 276)

Še večkrat pa se je Župančiču blankverz še bolj podaljšal in takrat je, prosto po Shakespearovem zgledu, podaljšek zapisal v samostojen, nepopoln blankverz. Taki primeri so I, 2, 120—121; III, 1, 37; IV, 1, 158, 163; V, 1, 175—178 ...

Tako svobodnejše gledanje na verzno shemo tudi otežuje natančen pregled števila verzov v izvirniku in v prevodu, vendar je očitno, da gre za večje število verzov v prevodu kakor v izvirniku vsaj v primerih, kakor so: I, 2, 429—433; II, 1, 1—17; II, 2, 197—198; III, 1, 1—15 ...

Podobno pa je tudi nekaj primerov, ko je Župančič kakšno Shakespearovo misel pustil neprevedeno ali izpustil cel verz. Tako se mu je zgodilo na primer v Stefanovi pesmi (II, 2, 53—57):

Saj Katičin jezik je oster ko hren,
mornarju je rekla: »Si še prerumen!
Po katranu preveč in po smoli dišiš!« —
Hej, fantje, na morje, naj k vragu gre hren!

Izvirnik se glasi:

For she had a tongue with a tang,
Would cry to a sailor, 'Go hang!'
She lov'd not the savour of tar nor of pitch,
Yet a tailor might scratch her where-e'er she did itch:
Then to sea, boys, and let her go hang.

Zlasti v verzih je moral Župančič izpustiti ali pustiti neprevedeno marsikakšno pomembno besedo ali informacijo, nekajkrat pa se mu je to primerilo tudi v proznih odlomkih, tako na primer v I, 1, 19 ali II, 2, 119.

Kljub tem razlikam med prevodom in izvirnikom pa je treba ugotoviti, da je bil Župančičev prevod *Viharja* za knjižno izdajo med njegovimi najskrbneje pripravljenimi prevodi, saj so drugod večinoma izpuščene še daljše pasaže, dostikrat zlasti zaradi kočljivosti ali čutnosti besedila.

II. Jezikovna vprašanja

Ob oblikovnih prvinah so za estetsko kategorijo poetičnosti seveda odločilnega pomena zlasti jezikovne prvine. Tudi glede teh naj najprej ugotovim, da Župančičev prevod *Viharja* večinoma zvesto sledi izvirniku v domala vseh

pogledih, vendar bi bilo treba za dokončno oceno stilne adekvatnosti veliko temeljiteje poznati in obvladati izvirnik, se pravi ne le angleščino na splošno in še posebej Shakespearovo, temveč tudi shakespeareško stilistiko in poetiko, tako da moram v tem kratkem članku to plat pregleda v celoti pustiti ob strani.

Omejujem se torej bolj na vtis, ki ga je Župančičev prevod napravljaj in ga še napravlja na slovenske bralce, zato so tudi moji presojevalni vidiki odbrani nalašč za to priložnost, ko sem si postavil za nalogo ugotavljanje poetičnosti, in sicer dokaj poljudno, brez znanstvenega aparata.

1. Če bi se z metodami psiholingvistike in sociolingvistike lotili razčlenjevanja *Viharja*, bi se nam sicer pri današnjem gledanju na ta vprašanja obetala — teoretično — prava gostija, saj imamo med osebami tako mnogotere zastopnike z družbene lestvice (mornarji, suženj, točaj, šalež, broderski, kapitan, svetnik, vojvoda, kralj, pa še duh in postave iz pastoralne alegorije), ki se znajdejo v nešteti psiholoških in dramatičnih situacijah, kakršne bi narekemale svojevrsten jezik, vendar je treba upoštevati, da Shakespeare v tem pogledu ni naš sodobnik in da so zato tudi prevajalcu že vnaprej postavljene drugačne naloge in možnosti.

Sicer je res, da je pri Shakespearu ena od temeljnih delitev besedila (na verz in prozo) po oblikovni plati precej povedna, vendar ni dosledna, tudi v *Viharju* ne, se pravi, da je le malo oseb, ki govorijo samo v prozi ali samo v verzih, vendar so odmiki bolj izjeme, tako da potrjujejo nekakšno socialno kategorizacijo oseb na podlagi verzov in proze.

Župančič se je v tem pogledu v glavnem zvesto ravnal po izvirniku (čeprav je to v nekaj redkih primerih zaradi povsem tehnično grafičnih rešitev težko presoditi, ali gre za verzno ali prozno shemo, na primer II, 1, 173: None, man; all idle: whores and knaves = Ne, ljuba duša; vse brez dela, vlačuga in potepin.

Ali:

I thank my noble lord. Wilt thou be pleas'd
To hearken once again the suit I made thee? (III, 2, 45—46)

Hvala, presvetli knez. Ali hočeš še enkrat poslušati
prošnjo, ki sem ti jo že sprožil?

Kakor pa se verz in proza tu in tam neopazno prelivata in prepletata, tako se to dogaja tudi z jezikom. Prvine pogovornosti odkrivamo v prevodu ne le v proznih, temveč tudi v verzni pasusih in narobe: tudi v prozi je polno prvini izrazito knjižnega jezika, čeprav je treba v načelu priznati, da v proznih pasajah fraza nekako bolj pristno zveni, ker je ne spremljata ritem in metrum in ni zaradi njune zahtevnosti narekovanih delnih prilagoditev v besednem redu in formulacijah, in da je, obratno, pogovorna fraza v verzni pasaži avtomatsko nekoliko privzdignjena, bolj zapeta in prilagojena knjižnemu jeziku.

Poglejmo nekaj primerov iz proze:

a) pogovornost: Stran! Mar je tem tuležem kraljevo ime! (I, 1, 19—20); Konec njegove republike je pozabil na začetek (II, 1, 164—165); odpri spet svoj gobec (II, 2, 92—93).

b) knjižnost: Tukaj ni ne grma ne grmiča, da bi te kolikortoliko ubranilo vremena (II, 2, 18—20); Ali si izgubil pamet in sluh? (III, 2, 88—89).

Kakor ta stavek v bistvu zveni pogovorno, če si odmislimo vprašalnico, tako še marsikateri drug v Župančičevem *Viharju*: Ali naj odnehamo in potonemo? Ali bi radi šli na dno? (I, 1, 43—44). Podobno je z veznikom *ako*: Ako ni rojen za vislice, nam slaba poje (I, 1, 37—38). Danes je pogovorno mogoč le če. Poglejmo še nekaj primerov v verzih:

a) pogovornost:

No, tisto zakrožita (III, 2, 129)
s coprnijo je dobil ta otok (III, 2, 62)

b) knjižnost:

lepše prestrli so svoj zli načrt (I, 2, 143)
Njega s tem slušnim jeklom, s tremi palci,
jaz denem spat za vek (II, 1, 291—292)

2. Že pri dosedanjem pregledovanju smo naleteli na zelo pisano izbiro besed, ki obsegajo vse vrstni in sloge, zato si zdaj še posebej pod tem vidikom oglejmo nekaj zanimivih Župančičevih rešitev:

a) stare, ljudske, pogovorne besede:

lastnik preskromne cele
in borni oče tvoj (I, 2, 20—21)
koga oklesti, ker preveč brsti (I, 2, 80—81)
On, on, ti štrama (I, 2, 285)
Besede te mi v úho tlačite
prav proti všeči (II, 1, 113—114)
in ona, mila duša, vegala
je med odporom in poslušnostjo,
kam naj se nagne (II, 1, 136—138)
ko bo že pokopan, je kralja pretantal —
saj on je duh tantanja, ves poklic
mu je tantanje — (II, 1, 242—244)
Dobro ga luckaš (II, 2, 158—159)
Zdaj je zabava v kraju (IV, 1, 147)
»Kraști po žnori« je sijajna pogruntacija (IV, 1, 245—246)
Ala, pošast, malo smole na prste (IV, 1, 248—249)
to te zdaj peklí (V, 1, 74)

Sem bi lahko šteli tudi precej besed, ki danes ne sodijo več med stare, temveč kvečjemu med zastarele, na primer: razustnik (I, 1, 62), hlimba (I, 2, 95), višnji mojster (I, 2, 189), ni li res (I, 2, 267), brdek (I, 2, 413), bran (I, 2, 468), ni jaz (II, 1, 210), bukve (III, 2, 103), vestnica (IV, 1, 71).

A kako, / da pámetuješ to (I, 2, 48—49)
v igó sramotno vklene (I, 2, 115)
Po čudni zgodi je darljiva sreča (I, 2, 178)
Ti lažnivi suženj, / ki čuti udarce, ne prijazni (I, 2, 351—352)
nagli kup / zavreti moram (I, 2, 447—448)

Naša žal je nekaj / navadnega (II, 1, 3—4)
 Jaz sem vas zbláznil (III, 3, 58)
 i moji spremniki so neranljivi (III, 3, 65—66)
 in vam po meni znani:
 zalazna môra, hujša od nagle smrti (III, 3, 76—77)
 Če sem preveč vas mučil, vam odmena
 bo v zadostilo (IV, 1, 1—2)
 poznam njen hod (IV, 1, 102)
 jaz se posprehodim, / da se upokojim (IV, 1, 162—163)
 in potrpnost / tu nima leka (V, 1, 140—141)

b) knjižne, nove, prevzete, deloma zaradi Župančičeve belokranjščine narečne besede: broderski (I, 1, 1), znanik (I, 2, 201), jačji (I, 2, 463), janka (II, 1, 108), povratek (II, 1, 115), baš (III, 1, 1), posvedočiti (III, 3, 49), evo me (IV, 1, 34), zlodelo (IV, 1, 218), brezik (V, 1, 10), proročišče (V, 1, 244):

prvačila vsem drugim vladavinam (I, 2, 70—71)
 da plakala v hrumeče sva morje (I, 2, 149)
 Ta prokleta vešča (I, 2, 263)
 Takrat tega otoka — / ... / ni še dičil
 človeški stvor (I, 2, 281—284)
 kadar, divjak, / sam nisi znal, kaj češ (I, 2, 355—356)
 zgubil je drugove (I, 2, 413)
 Prosim, prestani (II, 1, 26)
 Pustite in počinite (III, 1, 18)
 Ne, divno bitje (III, 1, 25)
 podvizaj jih, ker moram mladi tej
 dvojici obsenetiti oči
 s svojo umetnostjo (IV, 1, 39—41)
 koder se šetaš ti (IV, 1, 70)
 duhovi slušajo (V, 1, 2)
 Moti vas še nekaj
 obsen na tem otoku in vam brani
 verjeti istinitost (V, 1, 123—125)
 povej, kako si se otel (V, 1, 135)

c) oblikoslovne, naglasne in podobne rešitve, ki jih danes sprejemamo kot stileme, kot starinskosti, posebnosti ali iskanosti, pa je marsikaj tega sodilo k nujni poetiki prevajalca med obema vojnama, tako zlasti skrajšane glagolske in samostalniške oblike z nenavadnimi naglasi in podobno:

ki jo spomin potrja (I, 2, 46)
 kak si prišla (I, 2, 52)
 najeti hlapci mene preženo (I, 2, 131—132)
 nanj so naju deli (I, 2, 148)
 drzni vali (I, 2, 205), gorski vetri (I, 2, 496)
 vsi pali kot od strele (II, 1, 212)
 če so ktere noge Trinculove (II, 2, 112—113)
 mu bo ukrala čutaro (II, 2, 163—164)

Z nohtmi ti izgrebem sladkih koreninic (II, 2, 181)
 vsi ga korenito / črte kot jaz (III, 2, 105—106)
 v takem / besnilu se ljudje obešajo
 in se tope (III, 3, 59—60)
 da radovoljno vsak z darmi obsuje
 presrečni par (IV, 1, 85—86)
 sem htel te spomniti (IV, 1, 168)
 tatém za vabo in past (IV, 1, 187)
 Ti trije so me okrali (V, 1, 272)

Videli smo, da ustaljene zveze, rekla, fraze in podobe dajejo Župančičevemu prevodu *Viharja* zelo značilno barvo. Če pa to področje podrobneje pogledamo, ugotovimo svojevrstno dvopolnost: po eni strani izrazito ljudski, skoraj bi lahko rekel kmečki pečat jezika, kakor je bila do druge svetovne vojne prevladujoča značilnost slovenskih leposlovnih besedil, po drugi strani pa visok, literarno obarvan slog. Dostikrat sta ti prvini druga tik druge ali povsem prepleteni med seboj, da ju ni mogoče ločiti, to pa današnjega bralca in zlasti poslušalca postavlja pred dostikrat nerešljive probleme v zvezi s pristnostjo, stvarnostjo jezika kot prenašalca sporočila. S tem je bistveno osvetljena in zajeta tudi zvrstnost, ki je dostikrat ne moremo razčlenjevati ločeno po besedah, temveč le po besedah v njihovem živem okolju in sobesedilu.

da bi vtopljenega / te plim deset prepralo (I, 1, 62—63)
 Ali se spominjaš,
 kaj dôbe, preden sva prišla v to celo?
 Teško da se, saj takrat nisi štela
 treh polnih let. — Gotovo, oče, se (I, 2, 38—41)
 na svoje oči,
 ki niso več poslej suhé, sem videl (I, 2, 432)
 a sladke misli te sladé mi delo,
 ob njih mi gre od rok (III, 1, 14—15)
 Zato pa čvrsto, dečki, pa po njem (III, 2, 2—3)
 Trinculo, ne išči obresti: samo enkrat še sezi pošasti
 v besedo, pa postavim milost pred vrata in te premlatim
 ko slamo (III, 2, 78—81)
 on sam dé, / da ji ni para (III, 2, 110—111)
 Do živega so me ranili, vendar
 postavim blažjim mislim se ob stran
 nasproti svoji jezi (V, 1, 25—27)

Že prej sem rekel, da je ljudski jezik z izrazito pogovornimi prvini, kakor so: Dam mu črno na belem (I, 1, 51), kaj sem vam prizadela bolečin (I, 2, 64), Ne, kakor sem mož (I, 2, 453), Tolažba mu diši kakor mrzla kaša (II, 1, 10), Trinculo, jezik za zobe: če se boš puntal — na prvo drevo (III, 2, 41—42), Naj se gre solit tvoja čutara (III, 2, 89—90), eden je na svetu riba (V, 1, 265—266), Kakšen kronan osel (V, 1, 294), tako rekoč enako zastopan v obeh delih igre, v prozni in verzni, zdaj naj dodam še to, da ga govorijo tako rekoč vse osebe, da te prvine torej niso posebej pridržane samo nekaterim od njih in s tem

njihova značilnost, ki naj orisuje njihov značaj, miselnost, razgledanost, provenienco, psihološko in siceršnjo prtljago.

V isti sapi in v ravno taki medsebojni pomešanosti pa srečujemo tudi izrazito nekonvencionalne rešitve, enkratne knjižne zveze, ki pa jih včasih v to smer silita predvsem nenavaden besedni naglas (včasih izrecno zaznamovan z diakritičnim znamenjem, včasih pa predpisan vsaj po metrumski shemi) ali nenavaden besedni red:

a)

Niti ene duše,
da ni je vnela blaznost, da se ni
v obupu vila (I, 2, 208—210)
z brodu, ki bil od mene je sam plamen (I, 2, 211—212)
Krasán pojav! Moj dični Ariel (I, 2, 317)
resnica vaša je precej nemila
in nepriležna: rano tarete,
ki treba ji obveze (II, 1, 144—145)
marsikdaj / so z blagozvočjem svojega jezika
mi le prevoljno vsužnjile uho (III, 1, 40—42)
in domišljija / ne more lika si vpodobiti,
ki bil bi ljub ji mimo vas (III, 1, 56—57)
pregnal sočut in vest (V, 1, 76)

b)

Prinesi drv, in svétujem, urnó (I, 2, 366)
Naséjal bi kopriv (II, 1, 151)
časi / me gadje ovijó (II, 2, 12—13)
A préveč / brbram (III, 1, 57—58)
ta hip, ko vas sem vgledal, mi zletelo
je srce v vašo službo (III, 1, 64—65)
Iz vsega srca, da, kot si tlačán
želi svobode. Tu je moja roka.
Tu moja in moje srce v nji (III, 1, 88—90)
potle naj / loká mlakužo (III, 2, 76)
kipeči stolpi, čárobne palače (IV, 1, 152)

c)

Krasna ladja, / na nji pa vem, da mnogo žlahtnih bitij,
raztreskana (I, 2, 6—8)
Mlavec, ki ga vidiš, bil je
pri brodolomu; in da ne medli
ga tuga, črv lepoti, smela reči
bi, da je brdek: zgubil je drugove
in tava zdaj za njimi (I, 2, 410—414)
o priliki / — kaj kmalu — vam na samem razložim,
da se vam bo podprto videlo,
dogodke vse (V, 1, 247—250)

Ob tem seveda nujno nastaja vprašanje, koliko so te in take rešitve (patina) posledica izvirnika, koliko pa Župančičeva svobodna odločitev. Sicer je primerjava prevoda z izvirnikom povsem druga in drugačna naloga, ne ta, ki sem si jo tu zastavil, vendar se tudi pri tej ne morem popolnoma izogniti temu vprašanju in bom — vsaj posredno — deloma odgovoril nanj v tretjem delu, ob primerjavi obeh variant Župančičevega prevoda.

Takoj moram zapisati, da je treba za marsikakšen besedni red, ki sem ga ravnokar navedel kot primer iskanega, nenaravnega stavka, iskati vzrok deloma v Shakespearu, deloma pa tudi v zavesti, da gre za odrsko besedilo, ki naj ustvari psihološki vtis (kadar je pač treba), kako se podoba ali misel šele sproti poraja v zavesti govorečega in ni že vnaprej določena; od tod vse polno vmesnih stavkov, medklicev, domislekov in pomislekov:

Moj brat, tvoj stric, po imenu Antonio —
le pazi, prosim — brat da more biti
tako brezvesten! — on, ki za teboj
sem ljubil ga najbolj in mu predal
države vodstvo (I, 2, 66—70)

My brother und thy uncle, call'd Antonio, —
I pray thee, mark me, — that a brother should
Be so perfidious! — he whom next thyself,
Of all the world I lov'd, and to him put
The manage of my state

Tu vidimo, kako zvesto je Župančič v vseh pogledih — v besednih in skladijskih — ubiral stopinje za izvirnikom. Seveda pa besedni zaklad skozi ves *Vihar* še malo ni nevtralen, zato si oglejmo še nekaj zgledov:

Shakespeare: and make yourself ready in your cabin for the mischance of the hour, if it so hap.

Župančič: in se pripravite v svoji kabini na zadnjo urico, če je tako namenjeno (I, 1, 28—30)

Dobesedni prevod bi bil: in se pripravite v svoji kabini na skorajšnjo nesrečo, če bo tako naneslo.

Živojin Simić in Sima Pandurović⁹ sta to prevedla v srbohrvaščino: i pripravite se u svojoj kabini za nesrečni čas, ako bi kucnuo.

August Wilhelm Schlegel¹⁰ je prevedel v nemščino takole: und bereitet Euch in der Kajüte auf Euer Stündlein, wenn es schlagen sollte.

Vidimo torej, da je Župančič očitno imel pred seboj Schleglov nemški prevod, ki ga je pripeljal na »zadnjo uro«, vendar je potem rešil celotno frazo zelo samostojno in v duhu slovenske frazeologije (če je tako namenjeno), čeprav je s tem napravljen rahel premik od Shakespeara.

S podobnim vprašanjem se srečamo v I, 1, 58:

⁹ Viljem Šekspir, Celokupna dela. Kultura, Beograd, 1963. Bura. Preveli Živojin Simić i Sima Pandurović.

¹⁰ William Shakespeare, Sämtliche Werke. Ins Deutsche übertragen von August Wilhelm Schlegel... R. Löwit, Wiesbaden.

Župančič:	Kaj, nam res že v grlo teče?
Shakespeare:	What, must our mouths be cold?
dobesedno:	Kaj, se nam morajo usta ohladiti?
Simić:	Šta, zar nam se usta moraju da hlade?
Schlegel:	Was, müssen wir ins kalte Bad?

Tu je Župančičeva rešitev po besedi sicer še dlje od izvirnika, vendar pomensko situacijsko zelo zadeto podaja sporočilo konkretnega trenutka.

V pregovoru iz I, 2, 465—466 se je Župančič spet naslonil na Schleglovo rešitev, vendar jo je oblikoval samostojno:

Župančič:	Kaj, da jajce več / od pute ve?
Shakespeare:	What! I say, / My foot my tutor?
dobesedno:	Kaj? To rečem: moja noga — moja varuhinja?
Schlegel:	Seht doch! will das Ei / die Henne meistern?

Angleški slovarji¹¹ sicer ne navajajo tega pregovora, našel pa sem ga registriranega v nemškem slovarju,¹² in sicer z navedkom iz Schleglovega prevoda *Viharja*, tako da je bila tu Župančičeva naslonitev na Schlegla razumljiva.

Povsem samostojna in obenem domača pa je Župančičeva formulacija v II, 1, 58:

Župančič:	Za spoznanje vlečejo na zeleno.
Shakespeare:	With an eye of green in't.
dobesedno:	Z odsevom zelene v njem.
Schlegel:	Mit einer kleiner Schattierung von Grün darin
Simić:	Sa gdekojom zelenom mrljom.

Tu bi bila kakor nalašč hvaležna priložnost za pregled najbolj specialnega področja prevajanja, namreč prenosa besednih iger, ki jih tudi v *Viharju* ni malo, vendar žal za obsežnejšo razgrnitev vprašanja ni prostora, zato se bom omejil samo na dva primera.

Prvi primer:

Župančič:	Gonzalo. Če pestovali vsako bi bridkost, bi, kdor jo pestuje, dobil — Sebastijan. Kovača.
-----------	---

¹¹ The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles. Prepared by William Little... Revised and Edited by C. T. Onions... Second Edition... Oxford at the Clarendon Press... Reprinted 1939. Strani XXII + 1306 in VIII + 2476. — The Oxford Dictionary of English Proverbs. Compiled by William George Smith. With an Introduction by Janet E. Heseltine. Second Edition revised throughout by Sir Paul Harvey. Oxford. At the Clarendon Press. Reprinted 1952, 1957, 1960, 1963.

¹² Chr. Fr. Grieb's Dictionary of the English and German Languages. Re-arranged, revised, and enlarged with special regard to pronunciation and etymology by Arnold Schröder... Eleventh edition. Berlin-Schöneberg. Mentor-Verlag.

Gonzalo. Res, bolest je kovač: povedali ste bolj prav, nego ste nameravali (II, 1, 16—20)

Shakespeare: Gonzalo. When every grief is entertain'd that's offer'd,
Comes to the entertainer —
Sebastian. A dollar.

Gonzalo. Dolour comes to him, indeed: you have spoken truer than you purposed.

dobesedno: Gonzalo. Če je vsaka bridkost pogoščena, kar se jih ponudi, dobi gostitelj —
Sebastijan. Dolar.

Gonzalo. Res je, bolečina ga doleti; pravilneje si povedal, kakor si mislil.

Župančič je angleško besedno igro, slonečo na podobni glasovni vrednosti besed *dollar* in *dolour*, prenesel na dvopomensko besedo *kovač*, ki v pomenu bankovca deluje sicer v tej situaciji na slovenskega bralca zelo presenetljivo, a se potem, ob navezavi na reklo o bolečini, ki je kovač in kuje, pokaže kot zelo posrečena rešitev.

Schlegel: Gonzalo. Wenn jeder Gram gepflegt wird, der uns vorkommt,
So wird dafür dem Pfleger ...
Sebastian: ... die Zehrung!

Gonzalo. Ganz recht, denn er zehrt sich ab; Ihr habt richtiger gesprochen, als Eure Absicht war.

dobesedno: Gonzalo. Če redimo vsako bridkost, ki nas doleti, gre redniku za to ...
Sebastijan. ... Hrana.

Gonzalo. Tako je, ker shira; pravilneje ste povedali, kakor ste mislili.

Simić: Goncalo. Ko se poda svakoj tuzi što ga
Snađe, on dobije —
Sebastijan. Krunu.

Goncalo. Zaista dobije trnovu krunu. Rekli ste tačnije, nego što ste nameravali.

Nemška rešitev je sicer duhovita, dasi precej zapletena, vendar je srbohrvaška bržkone še boljša od Župančičeve. Vse tri pa so povsem samostojne.

Drugi primer besednih iger iz *Viharja* nam bo odkril, kako malo je treba, da se pokvari dobro zasnovan začetek:

Župančič: Antonio. Vam sva se smejala.
Gonzalo. Ki sem v takem norčevanju vama nič: kar nadaljujta in se smejta meni, ki sem nič (II, 1, 183—186).

Shakespeare: Antonio. 'Twas you we laugh'd at.
Gonzalo. Who in this kind of merry fooling am nothing to you; so you may continue and laugh at nothing still.

dobesedno: Antonio. Tebi sva se smejala.
Gonzalo. Ki v primeri z vama v tej veseli norčiji nisem nič;
zato se še kar naprej smeja za prazen nič.

Župančičeva razlaga »meni, ki sem nič« je torej otopila ostrino besedne igre.

Večkrat kakor v besednih igrah — ker za te je bil Župančič neprekosljiv mojster — pa se je prikradla v prevod nejasnost sredi povsem preprostih stavkov, ki jih Župančič kdo ve zakaj dostikrat ni želel vsakdanje povedati, na primer:

Župančič: prenagni mi usmiljenje očeta
 na mojo stran (I, 2, 443—444)

Shakespeare: pity move my father
 To be inclin'd my way!

dobesedno: sočutje naj gane mojega očeta,
 da (mu) bo naklonjen kakor jaz.

Schlegel: Neig auf meine Seite / Den Vater, Mitleid, doch!

Tu je bil Župančič bržkone brez potrebe ali celo sebi v škodo pod Schleglovim vplivom, ker bi se dala misel jasneje povedati naravnost, brez Schleglovskega ovinka: sočutje gane naj očeta, da bo / kot jaz mu vdan.

In ravno v takihle povsem samostojnih in včasih tudi deloma vplivanih rešitvah, ki se dostikrat zatekajo k preveliki samosvojesti, je bil ob nastanku Župančičevega prevoda *Viharja* poseben, opojen, skrivnosten čar pojočega, zvenečega besedila, ki pa je bilo včasih za igralca trd oreh, za poslušalca pa le z njegovo sugestivno močjo res razumljivo, in ravno zaradi takihle rešitev je Župančičev prevod danes, ko je časa za poglabljanja v literarna dela še manj, kakor ga je bilo včasih, in ko igralci nimajo več ob sebi zanesljivega mentorja v avtorju, pred še težjo nalogo, kako naj poslušalcu pričara Shakespeareovo dostikrat okorno, zmeraj pa po svoje eruptivno sporočilo v Župančičevi prepesnitvi. Že Shakespeare je marsikakšno misel povedal v nepregledni podobi, marsikakšno pa naslonil na antično mitologijo ali na primere iz svetega pisma, tako da je današnjemu bralcu že sam po sebi teže dostopen, kakor je bil sodobniku humanistu, Župančič pa je v prevodu težavnost besedila marsikje še stopnjeval zaradi visokega, koturnskega, pesniškega sloga, ki mu je bil čas premalo naklonjen, da bi se mogel zasidrati pri slovenskih poslušalcih in pognati korenine v slovenskih pisateljih in prevajalcih in se tako spremeniti v splošno sprejeti zborni, visoki stil, kakor nalašč primeren za klasična dramska dela, pa tudi sicer za sodobna slovesna besedila. Po drugi svetovni vojni se je namreč slovenščina, tudi odrska, bolj naslonila na Cankarjeve slogovne rešitve, ker so bile bolj zrasle z živim govorom, zato mora biti današnji bralec Župančičevih prevodov zelo razgledan in zbran in mora imeti veliko smisla tudi za komaj minulo Župančičevo jezikovno iskanje, ki naj bi dalo tudi Slovencem možnost igranja francoskih klasicistov ali možnost burgtheatrskega govornega

sloga, drugače težko izlušči bogastvo Župančičevih slovenitev, še manj pa more njihov čar opojiti poslušalca, ker smo danes preveč obrnjeni v povsem drugačno smer dojemanja.¹³

III. Primerjava obeh variant

Kako minljive in enodnevnne so lahko posamezne prevajalske formulacije, se nam deloma, pa hkrati kar zadosti zgovorno odkrije že s kratko primerjavo med obema variantama Župančičevega prevoda *Viharja*.

Prva, rokopisna,¹⁴ je nastala jeseni leta 1929 in je bila uporabljena kot predloga za študij *Viharja* v ljubljanski Drami, a je bila že med študijem tu pa tam spremenjena, še več sprememb v prevodu pa je nastalo pozneje, ko je Župančič — tudi na podlagi slišane besedila — pripravljajl prevod za knjižno izdajo. Tu je zlasti prvi prizor prvega dejanja domala v celoti na novo preveden, veliko sprememb, ne le drobnih, lepotnih retuš, temveč prav bistvenih preinterpretacij pa je mogoče najti tudi sicer skozi vse tiskano besedilo. To je pravzaprav snov za eno od posebnih razprav, zato naj se je tu le rahlo dotaknem, med drugim tudi v dokaz, kako Župančič sam svojih formulacij še malo ni imel za dokončne in jih je venomer znova dopolnjeval, izpopolnjeval in zboljševal, seveda vselej v novih okoliščinah, ki so po svoje vplivale na nove rešitve. Z drugimi besedami: tudi nove rešitve niso večnostne in dokončne, saj dostikrat niti niso prepričljivo boljše od prejšnjih, le nova, druga varianta.

In ker bi rad iz te primerjave izluščil samo nekaj dognanj, ki naj podprejo ali osvetlijo dosedanja spoznanja o »poetičnosti« *Župančičevega prevoda Viharja*, kakor sem jih poskušal načrpati iz oblikovnega in jezikovnega pregleda prevoda, naj se tudi pri primerjavi obeh variant omejim predvsem na to plat.

1. Župančič je za tisk marsikakšno besedo zamenjal, ker se mu je mogoče zdela v prvi varianti brez potrebe naslonjena na srbohrvaščino in podobno. Tako je bila ena od oseb prvotno *višji mornar* ali v besedilu samo *višji* (angleško boatswain = poveljnik krova), v knjižni izdaji pa se je odločil za staro besedo *brodarski*, čeprav je sicer v besedilu izraz *brod*, ki ga je uporabljal v prvi varianti, nadomestil z izrazom *ladja* (na primer I, 2, 6: Brod krasen : Krasna ladja). Tako je tudi sicer zamenjal precej srbokroatizmov, na primer: ostavil : pustil (I, 2, 35), slušaj : ubogaj (I, 2, 38), nego : kot pa (I, 2, 45), jako verno : prav zvesto (I, 2, 78), zaščitnica : zavetnica (I, 2, 179), en čin : nekaj (I, 2, 267), poset : obisk (III, 1, 32), pozorno sem motril : ogledoval sem vneto (III, 1, 40), jaz bom malo šetal : jaz se posprehodim (IV, 1, 162), Ostavi, trot : Trap, pusti no (IV, 1, 226), Če tebe, ki si sam zrak, dirnila / je beda njihova : Če ti, ki si le zrak, imaš srce / za njih trpljenje (V, 1, 21—22), Jako krut si : Kruto si ravnal (V, 1, 71—72), podanikov : podložnikov (V, 1, 167).

¹³ Samo zapletenemu načinu Župančičevih formulacij morem pripisati tiskarskega škrata, ki se je vtihotapil v izdajo iz leta 1942 in se neopaženo pretihotapil tudi naprej v izdajo iz leta 1970:

vsak kot zemljé / svoboda vživaj (I, 2, 488—489),

čeprav je jasno, da bi moralo biti: vsak kot zemljé / svobodo vživaj.

¹⁴ Rokopisni prevod iz Gledališkega muzeja ima številko 329 in naslov: Shakespeare: Vihar. Komedijska v petih dejanjih. Poslovenil Oton Župančič. 83 tipkanih strani.

2. Dvanajst let med nastankom prevoda in knjižno izdajo ni tako dolga doba, da bi mogli že samo z leti utemeljevati posamezne razlike v obeh varian-
tah, češ da gre za spremembe v jeziku, za spremembe v gledanju na jezik na
splošno, za spremembe glede načina prevajanja. Ne. Pač pa je ta čas kakor
nalašč koristen, da se v prevajalcu zbistrijo posamezna vprašanja, ki so mu
ob prvem prevodu delala težave, in v Župančičevem primeru gre še posebej
za dragoceno izkušnjo odrske premiere, ki mu je dala nekatere konkretne izkuš-
nje in opažanja, da je drugo varianto lahko oblikoval z večjo umirjenostjo in
sproščeneje upošteval svoj dozoreli osebni in umetniški okus.

Veliko razlik med obema variantama sodi na področje pomenskih zožitev,
stilizmov in podobnega. Ko danes pregledujem te spremembe, imam občutek,
kakor da se je Župančiču marsikatera od prejšnjih besed, zvez ali fraz dozde-
vala preveč splošna, preveč splošno znana, premalo nekaj posebnega, premalo
bleščeča in zveneča in jo je samo zato nadomestil z novo, ki je bila zanj v res-
nici izboljšanje, novo približevanje idealu estetsko pesniškega, prazničnega,
visokega besedila, namenjenega uživanju jezikovnega gurmana.

V to skupino štejem spremembe: če morete ukazati : ako morete zapove-
dati (I, 1, 24), ali naj vse pustimo : ali naj odnehamo (I, 1, 43—44), Ali bi radi
utonili? : Ali bi radi šli na dno? (I, 1, 44), Pomiri se, ne boj se več : Vtolaži se,
nič več strahu (I, 2, 13), Nič hudega : Nič žalega (I, 2, 15), mi ni nikdar prišlo
na um : nikoli ni mi seglo v um (I, 2, 22), snemi mi čarovni plašč : snemi magični
mi plašč (I, 2, 24), Strašni prizor razbitja : Vid strašni brodoloma (I, 2, 26), Že
večkrat si začel o tem : Že večkrat si mi jel o tem (I, 2, 33—34), Spominjam se,
gospod : Gotovo, oče, se (I, 2, 41), A kako, da to živi ti v duši? : A kako, da
pametuješ to? (I, 2, 48—49), ki jih ne pomnim več : ki so mi iz spomina (I, 2, 65),
koga poseka : koga oklesti (I, 2, 80—81), ni skrito : ni tajno (I, 2, 91), mu obljubi
letni davek : obljubi letno dān (I, 2, 113), ukloni v nizek jarem : v igó sramotno
vklene (I, 2, 116), iz dobrih kril rode se slabi sini : poštena krila nosijo zle
sine (I, 2, 120), sveže vode : pitne vode (I, 2, 160), Koliko je ura? : Kako je
pozno (I, 2, 239), kljubuješ : se kujaš (I, 2, 244), ti zmeda : ti štrama (I, 2, 285),
zdaj naglo proč : stran jadrno (I, 2, 304), Za to nocoj dobil boš krče : Za to dobil
boš drevi krče (I, 2, 325), učil te s trudom govora : ti vbijal govoricu (I, 2, 354),
od njega nič se ne zgubi : troha njega v nič ne gre (I, 2, 397), in da ne kazi ga
žalost : in da ne medli ga tuga (I, 2, 411—412), Oba sta ujeta : Drug drugemu
v oblasti (I, 2, 447), pusti naskok : pusti bran (I, 2, 468), Naš povod za žalost je
splošen : Naša žal je nekaj navadnega (II, 1, 3—4), Prosim, nikar : Prosim,
prestani (II, 1, 26), Razen vdove Didone : Izvzemši vdovo Didono (II, 1, 106),
izpodriti temelj : temelj izpodmleti (II, 1, 127), in ona, mila, je omahovala : in
ona, mila duša, vegala je (II, 1, 136—137), neumestna : nepriležna (II, 1, 145),
Narava bi rodila vse : Narava bi dajala vse (II, 1, 166), jaz tudi ne : ni jaz (II,
1, 210), bede mežiš : mežiš, ko čuješ (II, 1, 224—225), kako ga oblačiš : se vanj
zapletaš (II, 1, 234), prešini Prospera z boleznimi : okuži vsak pedanj na Prosperu
(II, 2, 2—3), ker nisem drv prinesel : ker sem z drvmi počasen (II, 2, 16), to nizko
delo : ta nizka drvina (III, 1, 4), in jaz bi tu sedel : jaz pa posedal tu (III, 1, 28),
in bi trpel drvarsko tlako to prav tako malo kot muho okrog ust : in bi se branil
te drvarske tlake kot zapljunkarice na svoja usta (III, 1, 61—63), ne išči nevar-
nosti : ne išči obresti (III, 2, 78), olepša : ozaljša (III, 2, 108), on sam pravi : on
sam dé (III, 2, 110—111), Ustregel si mi s tem, res sem vesel; radujmo se : Zve-

séliš si me, židane sem volje: zaukajmo (III, 2, 128—129), Včasih : Kedaj (III, 2, 149), potnik : potovalec (III, 3, 26), jaz sem vam zmedel um : Jaz sem vas zbláznil (III, 3, 58), deluje : učinkuje (III, 3, 105), vam plačilo vse poravna : vam odmena bo v zadostilo (IV, 1, 1—2), za enako igro : za enako zmamo (IV, 1, 37), oči omamiti s prevaro : obsenetiti oči (IV, 1, 40—41), ga nisem videla še v takem srdu : ga nisem videla tako kipeti (IV, 1, 145), Držim se tvojih misli : Lepím na tvojih mislih (IV, 1, 165), s trganjem : z udnico (IV, 1, 262), Moti vas še nekaj prevar : Moti vas še nekaj obsen (V, 1, 123—124), tega ne hotel bi za ves svet : ne htel bi za ves svet (V, 1, 173), Bogokletnik : preklinjač (V, 1, 218), Vsak se trudi : Vsak se pehaj (V, 1, 256), da me bo kaznoval : da me bo krišpal (V, 1, 263), Kakšne so te zveri : Kakšni oné so to (V, 1, 264), luno je strahovala : da je ravnala luno (V, 1, 270), In Trinculo se opoteka : In Trinculo se kar motá (V, 1, 279), mogočni sok : eliksir (V, 1, 280).¹⁵

3. Delal bi krivico Župančiču, če ne bi omenil, da je katera od teh sprememb nastala tudi zaradi večje naslonitve na izvornik, in še bolj bi mu delal krivico, če ne bi navedel vsaj nekaj sprememb, pri katerih je varianta, ki je izšla v tisku, očitno boljša, pa čeprav se tako rada veselju nad izboljšanjem tu pa tam primeša kaplja pelina, na primer: Ali ga ne slišite? : Ga ne slišite? (I, 1, 14), Prav, toda pomni, koga imaš na brodu : Dobro, vendar pomisli, koga imaš na ladji (I, 1, 21—22), uveljavite svoj ugled : pokažite svojo veljavo (I, 1, 27), Kuga ti v grlo, ti renče, preklinjač, neusmiljeni pes : Kuga ti v goltanec, ti renčavi, bogokletni, brezsrčni pes (I, 1, 45—46), Ti nesramni ropotač : Ti nesramni razgrajač (I, 1, 48—49), Dam mu črno na belem, da bo utonil, tudi če bi bila ladja majhna kot orehova lupina in trhla kot stara vlačuga : Dam mu črno na belem, da ne utone, tudi če bi bila ladja šibka kot orehova lupina in bi puščala vodo kakor nenasitna vlačuga (I, 1, 51—53), Kaj, da nam bodo res usta zmrznila? : Kaj, nam res že v grlo teče? (I, 1, 58), Visel bo, naj tudi vsaka kaplja zoper to prisega in zeva, da bi ga požrla : Visel bo, pa če prisegala bi vsaka kaplja, da ga pogoltne (I, 1, 63—65), je moje stvore preustvaril : stvaritve

¹⁵ Pri tem se ne morem premagati, da ne bi kot bralec mimogrede omenil, kako sta se mi ob branju *Viharja* že nekajkrat v mislih ponujali vzporednici, ki naj ju tu kot golo naključje samo omenim.

Pri Kalibanovem besedilu — Poljubil ti bom nogo in prisegel, da sem tvoj hlapec (II, 2, 165—166) ali: poljubil ti nogo, bodi moj bog (II, 2, 161) in: Daj, poljubi (II, 2, 170) — se mi vsiljuje ustrezní odlomek iz Cankarja, ki se lepo navezuje na Strindberga in na starejšo književnost, ki je odsev med primitivnimi ljudstvi še obstoječega in tudi v novo dobo prenesenega simbola podreditve: poljuba noge.

Ravno tako pa se vselej domislím Župančičeve *Dume* v odlomkih iz *Viharja*:

Ko si prišel, si božal me, obrajtal,
dajal mi jagodovca, me učil
imenovati večjo in manjšo luč,
ki svetita ponoči in podnevi:
in takrat sem te ljubil in ti otok
razkazoval, studente, slatine,
goljavo in roden svet (I, 2, 332—338)
In:
Greš, prosim, z mano, kjer rasto drobnice?
Z nohtmi ti izgrebem sladkih koreninic:
pokažem šojó v gnezdu, naučím te
loviti skočno opico; naberem
ti lešnikov kopučastih; s pečín
prinesem mladih utvic (II, 2, 180—185)

moje je prestvaril (I, 2, 81—82), in moja vera, kot dober oče, je rodila v njem hinavstvo : In moja vera je kot prizanesljiva mati v njem rodila hlimbo (I, 2, 92—95), vem, da je drugač ne moreš : saj vem, da se ji moraš (I, 2, 186), brez peg obleka, ki jih je držala : brez madeža vzdržala je obleka (I, 2, 218), To grdogledko : To votlooko veščo (I, 2, 269), si milil me, me cenil : si božal me, obrajal (I, 2, 333), ples ličen vij se tu in tam : lahno, lično plavaj ples (I, 2, 379), ta šibkoumnež tu, ki pokopan ne bo imel nič boljšega spomina, je kralja malone prepričal — on je prepričevalen duh, in ves mu posel je prepričavanje — da mu je sin še živ : ta plemič šibkega spomina, ta, ki bo zapustil prav tak slab spomin, ko bo že pokopan, je kralja pretantal — saj on je duh tantanja, ves poklic mu je tantanje — da mu sin je živ (II, 1, 240—244), ki bi brbrali večno in brezplodno : ki brbrali bi dolgovezno in po nepotrebnem (II, 1, 271—272), dvajset vesti med mano in med Milanom — prej bi zmrznile in se raztajale, nego bi meni bile nadležne : dvajset vesti med mano in Milanom zmrzne prej in spet se staja, kakor pride meni do živega (II, 1, 286—288), Spozabljam se : Sanjarim (III, 1, 12), Jaz še nisem videl ženske : Jaz žensk ne poznam (III, 2, 111), Lepo vprizoril si harpijin lik : Lepo igral ulogo si harpije (III, 3, 83), ti ukazuje, da vse to ostavi : veli, da vse to pusti in napravi (IV, 1, 72), se razbline : se razsuje (IV, 1, 154), iz take smo snovi, kot sni, in malo to življenje : Iz take smo snovi kot sanje, in drobno to življenje (IV, 1, 156—157),¹⁶ sem kanil to ti reči : sem htel te spomniti (IV, 1, 168), Kot veste že, repijo od pijače : Povedal sem že: zaripli so bili od pitja (IV, 1, 171), umor je prvo : ubijta ga najprej (IV, 1, 234), žila ti bije prav kot res iz krvi : žila ti bije kot iz mesa in iz krvi (V, 1, 113—114), Da se borite za deset kraljestev : O, pričakajte se za deset kraljestev (V, 1, 174), kar boste odobraval : da se vam bo podprto videlo (V, 1, 249).

4. Preostane mi torej še pregledati nekaj sprememb, nastalih očitno predvsem zaradi značilne Župančičeve naglasne poetike. V knjižni izdaji je zelo veliko besed (nad sto) opremljenih z naglasnimi znamenji. Pri nekaterih od njih so bila ta sicer koristna za orientacijo pri branju zaradi morebitnih homografij (svétnik in svetník, králjevo in kraljévo, dôbe in dobé), zelo veliko naglasnih znamenj pa je pravzaprav nepotrebnih, ker je v verzu naglas določen že po metrumski shemi, vendar so znamenja eden od davkov dobi, ki je rada naglašala, rajši kot danes. Po drugi strani pa naglasna znamenja pri Župančiču pričajo o njegovi izrecni želji, da je treba tako brati (v igó sramotno, zvesélil si me), zlasti še pri besedah in oblikah, kjer je bil predlagani naglas že tedaj manj splošno v rabi (vodé, rosé, sinú, drvà, morjé, zemljé, v úho, glavó, ovijó, hlápčujem, loká, rokàm), prav posebej pa so skoraj dosledno zaznamovani z naglasnim znamenjem vsi prislovi tipa skrbnó (zvestó, slabó, trdnó, težkó, živó, srčnó, presrčnó, krasnó).¹⁷

¹⁶ Ob tem pogosto navajanem citatu sem se spomnil, kako je profesor Avguštin Pirnat želel od Župančiča samega zvedeti, zakaj je spremenil prejšnjo formulacijo. Dobil je odgovor: Ne vem. To pa je tisto, o čemer sem prej rekel, da je snov za posebno razpravo. Tudi prevajalec je kakor izvorni ustvarjalec podrejen svojevrstnemu notranjemu ritmu in razpoloženju.

¹⁷ V rokopisni varianti naglasnih znamenj seveda ni (iz povsem tehničnih vzrokov, ker jih tipkarica na pisalnem stroju pač ni imela), zato pa so v rokopisnih izvodih iz Drame naglasna znamenja vnesena s svinčnikom in pričajo, kako si je posameznik poskušal urediti ritem besedila po Župančičevih željah z vizualnimi znamenji.

Da pa je šla Župančičeva misel in skrb ob pripravi prevoda za tisk precej ali zelo tudi v tej smeri, namreč v smeri zvenečnosti, dosežene na podlagi izrazitih, največkrat nenavadnih naglasov, nam pričajo spremembe besedila, ki so v neposredni povezavi ravno z naglasi, na primer: si divje vode vzburi: vodé si divje vzburi (I, 2, 3), krik me zadel je prav v srce: krik mi je udaril prav ob srce (I, 2, 8—9), ta hip te prosi, da odpri uho: prav ta minuta trka ti na úho (I, 2, 37), Če pomniš kaj, preden si prišla sem, morda, kako si prišla: Če pomniš kaj, preden si sem prišla, morda, kak si prišla (I, 2, 51—52), Srce mi krvavi, o, če pomislim: O, srce krvavi mi, če pomislim (I, 2, 63—64), da sva jokala v morski šum: da plakala v hrumeče sva morje (I, 2, 149), Od tvoje čudne zgodbe me je objela utrujenost: Od čudežne te zgodbe me je obšla dremávica (I, 2, 306—307), Prinesi drv, in pazi, da boš uren: Prinesi drv, in svétujem, urnó (I, 2, 366), Besede te mi tlačite v uho: Besede te mi v úho tlačite (II, 1, 113), ko se mi zdel bo Febov voz potrť in noč v verigah spod: ko se mi zdeli konji Febovi bodo hromí in noč v verige speta (IV, 1, 30—31), vam, ki noga v pesek vam ne vtisne sleda, kadar podi Neptuna ob oseki, ob plimi pa beži pred njim: vi, ki brez sleda v pesku noga vam podi uplahujoči val in vmika pred njim se, ko vzkipeva (V, 1, 34—36), Vdolbite z zlatom v večne stebre: Z zlatom v večne zasekajte stebè (V, 1, 207—208), Prekrasno, moj tekač: Krasnó, moj jadrnik (V, 1, 241).

Prav gotovo je bil Župančič povsem svoboden v postavljanju naglasnih znamenj in ravno tako tudi pri izbiri med navadnimi in manj navadnimi naglasi pri posameznih besedah. Tega mu ni predpisoval izvirnik, saj je jasno, da kot prevajalec s tem ni hotel dajati besedilu arhaične patine, ker je šlo za starega avtorja. Videli pa smo, da so ravno naglasna znamenja (vizualno) in nenavadnejše naglaševanje (slušno) tudi ena od značilnosti Župančičevega prevoda *Viharja*. Sicer je res, da gre za odrsko besedilo, namenjeno govorjenju, in da je Župančič kot odrski praktik svoje besedilo predvsem slišal, vendar je ob povsem tehničnih naglasnih znamenjih (tako je na primer razen v začetku igre v tisku zaznamoval vse sèm = semkaj, da jih je ločil od glagolske oblike (jaz sem), zapisal tudi precej naglasnih znamenj, kjer že takrat skoraj sploh ni moglo biti dvoma glede branja (pod nebó, ótok, navodíl, razorožím, obújali). Z njimi in z nezapisanimi, a z metrumsko shemo predpisanimi manj navadnimi naglasi je v celoti predpisal ritem svojega prevoda in ta je včasih prav zaradi nenavadnejših oblik izbrušen kakor kristal, prav zaradi tega s samosvojem pečatom bleščéč in tudi za današnjega navadnega bralca sicer še zmeraj pesem, kakor je bila za bralce med obema vojnama, vendar se danes žal bolj čuti v njem stara patina, kakor se je čutila med obema vojnama. Pokazalo se je, da je bila naslonitev dela poetičnosti na naglasno zvenečnost zaradi drugačnega današnjega gledanja na ta vprašanja sem ter tja podobna zidavi na prerahel pesek.

Druga od Shakespeara v bistvu neodvisna prvina Župančičevega prevoda *Viharja* je njegova skrb za zunanji in notranji ritem besedila. Tu je imel Župančič preroško srenejši čut, saj se v bistvu še danes ravnamo po spoznanjih, kakor jih je pred šestdesetimi leti zapisal v članku Ritem in metrum. Videli smo, kako se je sam praktično ravnal po svojih načelih, in sicer ne glede na predpise pravopisov. Pri tem mislim na pisavo z *u* ali z *v* pri besedah kot vpliv ali upliv, vgladati ali ugledati. Ker je tako skoraj dosledno pomagal bralcu s pisavo, sodim,

da je imel pred očmi bralce po črki, dasi moram priznati, da je bil mojemu rodu izgovor siniceze ali diereze že povsem jasen, če sta ga predpisovala metrum in ritem, tako da je bila Župančičeva pisava uloga: vgl. bolj kurioziteti kot pa nujna potreba, saj je bilo jasno, da je treba *u* ali *v* izgovarjati dvoustnično, kakor hitro je šlo za sinicezo, in da ju je treba izgovarjati ujevsko, kadar je šlo za samostojen zlog.

Če se je torej Župančič, ki je imel izreden posluš za jezik, kljub temu odločil za pisavo, za kakršno se je, se je gotovo ali vsaj najbrž v isti želji, s kakršno se je odločil za nekatera naglasna znamenja: v bralcu je hotel ustvariti vtis slovesnosti, posebnosti, izjemnosti, izbranosti, nekonvencionalnosti.

Naglasna znamenja, izbira redkih naglasov in izbira posebnih besed, to je bila ena od njegovih metod, kako doseči nevsakdanjost, in v tej smeri moramo iskati tudi naprej, v vezavi besed s predlogi, v povezavi besed v stavke, v posebnem besednem redu. V tem je, mislim, tudi prevod *Viharja* v sebi dosledno umetniško, estetsko enotno zamišljeno delo, prežeto z vso skrbjo za slovenski visoki, poetični slog, in ga je tako treba tudi presojati.

Dušan Moravec

ŽUPANČIČ IN GLEDALIŠČE

Ko je zasnoval Oton Župančič po mučnem, dolgoletnem premoru nov pesniški venec »Med ostrnicami«, je vpletel vanj tudi izpoved, pozneje znova natisnjeno na prvem listu njegove poslednje zbirke:

Meni je treba vélike tišine,
toliko let me je ovijal hrum,
od njega me boli srcé in um,
in v njem mi preglušena duša gine.

Ni mogoče zanikati, da je mislil s temi verzi in z besedami o »slovenstva trdi tlaki« pesnik tudi ali celo predvsem na svojo službo gledališki hiši. Službo, ne delo — ob sleherni priložnosti je ponavljal in tudi javno izjavljal, da ne dela nič, da je »suženj poklica, daleč od dela, ki bi ga moral opravljati« in edina svetla želja mu je bila, da bi se umaknil v svoj svet ustvarjalne tišine. Ob urah, ko je bil iskren samemu sebi, je sovražil to novo, neizprosno muzo, ki mu je vzela svobodo in ga odtegnila oni drugi, ki jo je »v mladosti srčno ljubil« in mu je »v bojih stala vseh ob strani«, mrzil je njen objem in se mu hkrati radevoljno predajal, od prvih zrelih pa do poslednjih let.

Ko je 1912. leta prvič in 1920. drugič nastopil dramaturško službo pri slovenskem gledališču, je hotel premakniti njegove temelje in mu razmakniti obzorja. Dve stvari sta ga posebej vznemirjali: želja, da bi mu mogel dvigniti raven z odbiranjem zlahtnih, dotlej premalo upoštevanih dramskih besedil in pa skrb za lepoto odrske besede. Že prvi dan je poskušal uresničiti oboje. Odločno je obrnil hrbet tistemu dramskemu sporedu, ki se je zgledoval pri teatrih dunajskih predmestij in je skušal ustreči okusu nevzgojenega ljubljanskega občinstva. Začel je s Calderonovim Sodnikom zalamejskim in dal v njem Verovšku eno redkih priložnosti, da pokaže svoj resnični dar, mislil je na Čehova, na Vojno-